Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

ЗНАК ПОЧЕТА

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 15 МАРТ, 1988 ШУ. ★ № 32 (7535). ★ Мах 3 кеп.

ТАХАН НОМЕРЕ:

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Грозненски района «Тепличный» совхоза коллектив керттерча даькъе кхалнахах латташ я. Укхаза хьалкхеду баьцадараш. Уж хьалкхеделга атта гIулакх дац. КIезига мукъагIа а технологически дисциплина толхайича хьувкъам дикка тIера баргба. Из ца хилийта беррига шоай низ, хьинар, говзал дIалуш къахьегаш ба совхозера тепличницаш.

Деррига агротехнически гIулакхаш тIехьа ца доахаш, ший ханнахьа де гIерт уж. ДоагIдоагIача хана хий тохар, подкормка яр, удобренеш товсар, температурни режим ниййса лелаяр — из да баьцадараш леладечар цахаддлаш теркам тIалоаттабе безар. Из кхета а деш болх беча тепличницаша тоъал доккхий толамаш даьхад укх Iай. Планех лоархIабаь ца Iеш, дикка тIехькхоачашдаьд цар шоаш тIанийца социалистически декхараш. Итташ - итташ тоннаш баьццара продукци дIаяхьнйтай цар грозненцашта.

Дукха ба совхозе дика къахьега нах. Уж ба бригадир Рябинина Зинаида, тепличницеш Коренкова Вера, Абдулхаджиева Малкан, звеньевой йола Заурбекова Тамара. Шоай планаш 120—140 процент кхоачашъю цар.

Дика хьалкхийнай теплицашка рассада а. Кастта из эца йиш хургья грозненций а республике бахача наьха а.

Деша дай бац

Республике къаьстта Грозне бахача наха дика йовз «Виноградская» яхача коа тIара оалхазараш леладеча фабрика продукци. Касткаста тикашка го йиш я цу предприятера хьадена диетически дулх. Цхьабакъда, дукхагIйолча хана наьха безам тIаозаргболаш хилац из. Йохкаш йола котамаш гIийла, доагIгIача тайпара мустъяь а цхьалхаяьха а йоацаш хул. Цудухьа дIаяхай царех «сийна оалхазараш» яха цIи.

Фабрика коллективо шийтталагIча пятилетка шолалгIча шера план кхоачашъе аьттув балансар. ПланагIчул кIезигагIа дехкар пачхахьалкхенга дулх а фуаш а. ХIаьта социалистически декхараш кхоачашдарах вIалла дувцалга а яцар.

ТIаккха мишта дIаболабир болх фабрико укх шера? Майрра ала мегаргда коллектив къаьнача багажаца яхаш я, аьнна. Хьалха санна кIезига доаккх дулх, фуаш. Ер квартал чакхъяла ши кIира мара дисадац, хIаьта хьадаьчунга диллача шу дIадоладеш мара бац укхазара болхлой. Хьалхарча квартале эггара кIезигагIдале а, 50 тонн дулх тIадусаргда фабрикана.

Болх бе доладеннад предприятех (объединенех) дола СССР Закон. Цо хьалхадоаккх шоаш шоашта финансировани ярген самоокупаемостагеи довлар. Бакъда, мала тешаргва укх тIеххьарча шерашка духхьал зе деш хьайоагIа фабрика кердача экономически хьалашка йоахалургья аьлча? ХIанзле пачхахьалкхен «киса» кховда езача кхаьчай из.

БIАЬСТАННА — КИЙЧО

ЦХЬАН ДАГАРА БА

Техникана ремонт ярга хьежжа дIадолх бIаьстанкхашкара балхаш, цунга хьежжа хул чуэца хьувкъам а. Из кхета а деш, мах бу тха боахама инженераша, механикаша, бригадираша беча балха. Шии ханнахьа а дика а техникана ремонт е дош деннача а из дара кхыбараш тIахьийхача а назрановцашца яхье а даьнна, оаха, Ачхой - Мартановски района «Самашкинский» совхоза къахьегамхоша, лаьрхIар планагIа 36 мара йоацача 42 трактор тоаяь йистеяккха. Цул совгIа ялат чуэца 9 комбайн, боахаме мел йола инвентарь кийчон мугIаре дIаоттае дош делар.

Укх тIеххьарча хана балха темпаш сихлуш йоагIа. ХьатIакхабчача бIаьстан деноша сатийнна болх бе дитац тхо. ХIаьта оахош тхоашта финансировани яра, самоокупаемоста хьалашка из мел лоархIаме да кхетадеш ма дий.

Къайлахьоргдац аз, дIададахача шерашка техникана ремонт еча цхьацца кхоачамбоацараш ниiсдолийтар совхоза къахьегамхоша. Хийла моттигаш хулар цадаьр даьд, яхаш, отчеташ увттаеш, «тоаяь» яьнна техника мехмастерске коанаIарех араялалехьа йохаш, цхьа подшипник хийцача кхоачам болча бIарчча узлаш хувцаши рузкъа зехьа доадеши. Цхьабола «ремонтникаш» ди сайренга дахача кхы хIамана сагота хилацар.

ХIанз гIулакх овлангара денз хувцаденнад. Февраала тIеххьарча деношка тоаяь яьлар тайп - тайпарча мархех йола 36 трактор, ялат чуэца 13 комбайн, ги дIадувши лаьттана гIулакх деши йола ерригa инвентарь.

Боахаме ерригa йиитта комбайн я. Царех ийс йизза ремонт эшаш яр, вокхарна профилактически балхаш дича а кхоачам бар. Укх шин-кхаь дийнахьа оахош денна дош кхоачашдаьд аьнна рапорт дала йиш йолаш хургда тхо. Тахан а тIехь балха араяха мегаргйолаш я сеялкаш, хий детта «ДДН-70» яха установкаш. Из деча хьинаре дакъа лаьцад Н. Бажиева кулгалдеча № 3 йолча тракторно-кхаш леладеча бригада коллективо.

Мехмастерске къахьегаш ба йоккха опыт а говзал а йола нах. Царех дувцаш хилча, эггара хьалха цIи яккха еза къахьегама ветерана, аьшкапхьара А. Бапаева, электросварщика В. Магомадова, молотобойца С.-М. Мезнева, шоай «болата говраш» кхычарех хьалха дика тоаьча трактористий А. Джабаровеи З. Шамсудиновеи.

Механизатораш В. Эльджукаеви В. Михееви ца бовзаш саг вац боахаме. Шоай техника тоаьчул тIехьагIа, дукха низ дIабеннаб цар кхычарна новкъостал деш. Ремонт мел чоалхане хиларах, цхьанна а тракторга кIирал совгIа мехастерске латташ ха яккхийтац цар. Из дара говзал эш. ХIаьта уж из йолаш а ба. Цхьа дика оамал йоалл цу шин сагах, из кхычарна а хьех цар, — цхьаь цаI винтик, болт, шайба гургъяц шоана уж болх беш боахкача моттиге Iокхесса уллаш.

Дуккхача шерашка сайна уллув болх беш хьавоагIача сага хьинарах, гIулакхах, говзалах дош ала лов сона. Из ва А. Бапаев. Шовзткъа шу совгIа дIаденнад цо атта боацача аьшкапхьара балха. Юххьанца болх баьб Казахстане, эрий ухка лаьтташ карадерзадеш. Цу хана денз хьинаре къахьегаш хьавенав из. Тахан къонача дика масал да цун вахара никъ. Цу тайпара нах тхо долча кIезига бац.

Техникана ший ханнахьа а дика а ремонт елга из деш болча наьха йоакхо ярах, цар хьашташ кхоачашдарах тийша да. Цу хьакъехьа кIезига даьдац боахаме укх шера. Дика кийчъяй мехмастерске, помещенеш. ИIайха а сийрда а я цу чу. ДукхагIдола хала балхаш тайп - тайпарча механизмашца ду. Хила ма доагIгIара вIаштIехьдаьккхад наха материальни а моральни а поощрени елга. Масала, хьалхара моттиг яьккхача бригадана лу премн 300 сомага дIакхоач. ШоллагIйола преми 250 сом я, кхоалагIъяр — 150 сом.

Аз болх беча укх ткъаь итт гаргга шера дукха кулгалхой, керттера специалисташ хувцабеннаб совхозе. Цу юкъа аз дика кхетадаьд, гIулакх дика дIадода кулгалхойи болхлойи цхьан дагара болча моттиге. Иштта хьал эттад хIанз тха боахаме а. Цу гIулакха «бехке» ва аьнна хет сона тхоай къона директор И. Байдуев. Хов цунна къахьегамхой дегашка бода никъ лаха, бакълувр хьаллаца, харцлувчох бехк баккха, довз цунна техникацара гIулакхаш. Керттера теркам тIабохийт директоро болх тоабара эша тароаш лахара, наьха инициатива дегIайоалаяра. Касткаста го йиш я из мехмастерске нахаца къамаьл деш, тайп-тайпара дешаш къестадеш.

Тахан де дезар кхоаненга ца доахаш, план кхоачашъярах кхоачам ца беш, къахьегаш хиларах доккха беркат даьннад тхона. Из уйла йолаш ба берригаш а: кулгалхочунгара дIадоладенна мугIарерча болхлочунга кхаччалца.

А. ЭЛЬДЕРХАНОВ,
Ачхой - Мартановски района «Самашкинский» совхоза мехмастерске заведующи.

Дикача къахьегама толамашца накъайоагIа XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференцена «Чечингражданстрой» треста чуйоагIача № 1 йолча гIишлон-монтажни управлене вокхагIволча прораба Зузиев Кюре кулгалдеча участка коллектив. Кердача микрорайоне цо хьалдеш латтача 140 квартира йола цIен хIаране чу 20 квартира а йолаш 7 секци я.

Участка интернациональни коллектив барт болаш я. Ма могга дукхагIа а сихагIа а соцкультбыта объекташ хьалъяра программа кхоачашъеча шийна хьалхашка латта доккхий декхараш дика кхета а деш, шоай низи хьинари ца кходеш къахьег участка гIишлонхоша. ДIадахача шера йиъ секци эксплуатаце дIаяла езаш бар уж, хIаьта шоаш денна дош дизза кхоачаш а деш, цар планал созгIа хьалъяьккхар цхьаькха цхьа секци. ХIанз цу чу бахаш ба 20 дезал.

Хьинар лаьгI ца долийташ къахьегаш ба уж укх шера а. Отделочни балхаш дIадоладара дукха хIама ца эшшаш деррига гIишлон - монтажни балхаш даь баьннаб каменщикаш, плотникаш, сихбенна шоай декхар кхоачашдеш боахк субподрядни организацей специалисташ: сантехникаш, электрикаш, газовикаш.

— Ер объект шоллагIа квартал йистейоаллаш кийча хила езаш я тха, — яхаш дувц участка кулгалхочо Зузиев Кюре.— Цудухьа тхоай таронашка а хьежа, май бетта уж ши секци кийча хилийта дош деннад оаха. Аьннар аьннача хилийтара мел еза Iалашо йолаш да тхо. Ханнахьа хьаухийт тхона дикал лакха йолаш гIишлон материалаш № 1 йолча КСМ-ра, Аргунски аьшкабетонни конструкцеш еча заводера, хIаьта тхоай гIулакха эша маркхал оахош кийчбу. Цудухьа цхьаккха хьовзам а хилац.

Шоайла йоаржаяьча социалистически яхье хьалхалатташ ба плотникаш А. Семенов, Ф. Токарев, Д.-Хь. Юнусов, каменщикаш В. Бондарь, У. Юнусов, штукатураш Р. Заурбекова, Хь. Губжукаева, кхыбараш. ХIара дийнахьа 20—40 процент тIехькхоачашъю цар шоай сменни нормаш, лакха я цар хьабеча балха дикал. Цунна тешал ду хьалъяьяьннача 5 секце чура квартирашка баха хайшача наха а.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) Д.-Хь. Юнусов, Хь. Губжукаева, Р. Заурбекова, А. Семенов, П. Эскерханова.

Г. АУШЕВА сурт.

Аьннар чакхдоаккхаргда

Перестройка кхы а кIоаргъяра, шеръяра дукха керда эргалонаш юкъехьоргья кастта хургйолча XIX Ерригсоюзни партийни конференце. Из гуш да КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева укх шера хиннача КПСС ЦК февральски Пленуме даьча кIоарга чулоацам болча къамаьлах. Дикача гIулакхашца, къахьегама овсарле лакхъярца, перестройка гIулакхаш сихдарца цу партийни форума накъабаха кийчлуш ба вай беррига мохк. Оаха а хьаллаьцад мехкарча дуккхача коллективаша, производстве хьалхалатараша, новатораша цу хьакъехьа даь кхайкарал.

Цехашка, бригадашка яьча собранешка даца а баьнна, тха завода маькхъераша дош деннад: массайолча технико - экономически хьокхамех йола ах шера план из конференце хьаелла ха хьатIаоттача денга кхоачашъе, аьнна.

Из дош даьсса дусаргдоацалга хIанззехьа а гуш да. Айлуш йоагIа производства темпаш, лакхлуш йоагIа арахецача продукце дикал. Укх тIеххьарча хана потребителашкара цхьаккха рекламаци енаяц тха изделешта.

Цунца ювзаенна я къахьегама овсарле а. ДIабахача шин бетта оаха баьча балха итогаш укх тайпара я: цу юкъа планагIа тхо хьае езаш дар 895 тонн маькха-булочни изделеш, хьаяьраш — 1031 тонн я. Кондитерски изделеш арахийцай 306 тонн (план — 235 тонн). Пайда бара план 120 процент кхоачашъяьй.

ТIехь - тIехьагIа шерагIа яржаш йоагIа сменашта, цехашта, бригадашта, хIаьта къаьст-къаьстача болхлошта юкъера социалистически яхь. Шин бетта итогегIа хьалхле я Темерханова Лидаси Евлоева Яхаси кулгалдеча бригадашка. Маькха - булочни изделеш арахецара план хьалхарчо 125 процент кхоачашъяьй, вокхо — 120 процент. Тамаш а яц: шоай болх дика ховш, хьинар долаш кхалнах ба цу бригадашка къахьегаш бараш. Темерханова Лидай бригадаца — пекараш Л. Оздоева, Т. Бузуртанова, машинист Р. Мальсагова; Евлоева Яхий бригадаца - тестовод Л. Таутиева, хьоар ловса Ф. Гаракоева, кхыбараш.

ХIаьта а цу бригадел дукха тIехьайнсац кхыйолча подразделений коллективаш а. Цудухьа, во дац ерригача завода хьокхамаш а.

Фуд коллектива низ телар, наьха балхацара безам совбоахар, аьнна, хеталургда. Из низ, из хьинар тха коллектива телар — самофинансированеи самоокупаемостеи хьалашка болх бара оаха еш йола кийчо я. ХьатIадоагIача шера 1 январе тхога кхоачаргйолаш я из аргIа. Из хьатIакхачарга а ца хьежаш, хIанззехьа лард йоллаш доахк тхо цу гIулакха лаьрхIа хIара тхоай подразделене: Юкъейоах хозрасчета элементаш, подряда тайп-тайпара формаш, дIакхетабу, Iомабу нах. Экономически дешар Iомадеш лаьрххIа вIашагIъелла школа я заводе болх беш. Коллектив ший чотагIа яхаргйолча наькъа тIа яьлча, алапе хIара сом мичахьара доагIаргда ховргдолаш Iомаву оаха хIара болхло. Хов наха: хIанз шоай кассе дижа пайдана сом из хозрасчета «хала» ха хьатIакхьчача шоашта мел накъадаргда. Из кийчо а ца еш цIаьхха экономически реформа готтача гома юкъеяхача кхыча коллективашка хинна хьал а дIадовзийт оаха болхлошта.

Цул совгIа, завода массайолча таронашка хьожаш, эшар фуд, ца эшар фуд тохкаш къахьегаш я тха инженерно - экономически служба. Совйола материальни хIамаш хьакъоастаю, инвентаризаци а еш. ХIана аьлча, цар мах Iаткъаргба тха экономикана, хозрасчет юкъе яьлча. Хьожаш да тхо наха эшаш йола керда изделеш арахецаргйолча таронашка а.

Лоацца аьлча, морх йоацача сигала согабенна тIоа мо перестройка, хозрасчет тхоашта тIа ца кхачийта гIерт тхо. Цу гIулакхо хIанззехьа а дикагIа къахьега, производственни дисциплина тоае тхона гIо а ду.

М. ЗЯЗИКОВА,
Назранерча маькх еча завода инженер - экономист.

ДИКАГIЙОЛА ДОЯРКА

Хьинаре къахьегаш я Назрановски района «40 лет Октября» яхача совхоза шурий комплекса коллектив. ХIара дийнахьа тIакхеташ латт укхаза йоаккха шура. Из де аьттув лу хьайбашта тIа-тIа дикагIа доакъар теларо.

ДIабахача январь бетта юккъера лаьрхIача хIара беттача Iаттагара 268 килограмм шура яьккхай укхазарча доярка ша. Из районерча дояркашта юкъе дикагIбола хьокхам ба.

— Тахан советски наьха еррига уйлаш хьатIакхоачаш латтача XIX Ерригсоюзни партийни конференцеца ювзаенна я, — аьлар дикагIйолча дояркас. — ХIара саг толаме накъаваха гIерт цу йоккхача форума. Из уйла йолаш я тха барттайна коллектив а. Низ кхобергбац оаха тхоашта хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдара.

М. Дзаурова санна хьинар дола къахьегамхой кIезига бац комплексе. Пачхахьалкхен планаш ханал хьалха кхоачашъяра тIехьа къахьегаш ба уж.

С. ПУГОЕВ.

КАГИРХОЙ ХЬЕХАМЧА

СМУ-5 къахьегама ветерана, комплексни бригада бригадира, РСФСР заслуженни гIишлонхочо, кагирхой хьехамча Воловик Павел Гавриловича дувц:

— Укх тIеххьарча хана технически говзал Iомаяра боккха теркам тIабахийтаб. Цунна тIаерзаяь я юкъарча дешареи профессионально-технически школа реформа а.

Дукха ха я аз гIишлонхо волаш болх бу. Цудухьа, се бригадир а коммунист а хиларах тарра, со декхарийла ва гIишлонхой хургболча кагирхой уйла е.

Хьажал гIишлош еча моттигашка а бригадашка а. Малаш-б цига къахьегараш? ДукхагIбараш 45—50 шу долаш ба. Подшефни училище йистеяьккхарех наггахь бараш мара совцац болхлой а хиле. ХIанад из? Цун массехк бахьан да. Профессионально-технически училищенеи базови предприятенеи юкъера бувзам ма боагIгIара нийса ца хилар да керттера бахьан. Ховш ма хиллара, деррига а практигара дIадола ма лой. Цун кIезига терко ю укхаза.

Сона дагадоагIа, 50 шерашка дар из, со ФЗО деша волаш, хIанз из № 9 йола ПТУ я. Училище теори Iомаярал совгIа, практике а хулар тхо. Кирпишкаш йотта Iомалуш хиларал совгIа, производственни практике тхона йовзар оахош Iомаеча специальноста къайленаш.

ХIанз а тIехь йицъеннаяц сона Грозненски Iилма-тохкаме институте оахош хьалъяь гIишло. Цига тха дешархоех бригада йир мастер керте а латташ. Оахош дора оаха кирпишкаш йоттара деррига балхаш, лоамеш дора. Ларда тIара дIайолаяь тховнага кхаччалца гIишло оахош йоттар оаха.

Болх аргI-аргIагIа бора. Долче, оаха Iомайора тайп-тайпара балха говзалаш.

ХIанз иштта дац. Хаттал училище йистеяьккхачунга маркхал мишта кийчбе беза, цох фу тоха еза. Жоп доларгдац дукхачарга.

ГIулакх дика ховш хилча къахьега а атта да, самукъане а хул. Тха бригаде практике боагIа кагирхой. Дукха ба царна юкъе шоай дего къоабалъяь професси хержараш. Тха бригаде ва Беков Мухьмад. Дика къахьегаш а тешаме новкъост а ва из. Иштта кадай болхло ва Мусаев Руслан а. ПТУ болх баьчул тIехьагIа венав из тха коллективе. Уж хинна ца Iеш, кхы а ба шоаш дикача оагIорахьа хьагайта кагий нах.

Духхьала тхоай бригаде меттел, лоалахарча бригадашка а тIабаьхкача къонача болхлоша леладер гу сона. Царех цхьабараштa ший бе беза болх бовзац, хIаьта хьабаьхкаб уж шоллагIа разряд а йолаш. ТIехьагIа гучадоал иштта сага дага хиннар. Практике йоагIаш йола ха а яьккхе, диплом хьаэц цо. ТIехьагIа кхыча балха вода.

Цудухьа, сона хетачогIа, деррига дIадолалу хьалхарча практика тIара. Дешархоша из мишта дIахьоргья дагадоаллаш хургйий-хьогI базови предприяти — цу дерриганеца дувзаденна да къонача гIишлонхочун кхоанара ди. Производственни процессе цун терко ца яро из болх беш волча коллективана, пачхахьалкхенна даьнна а ца Iеш, цунна шийна а зе доал.

Аз каст-каста теркал ду из хIама, цох лаьца кIордадеш дукха а дувц: гIишлонхочун профессе сий лакхадаккхара кагирхошта кхетам бала беза, цар инициатива хьаллаца еза, теркалве веза саг, цун психологи.

Тха, Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене я кагий объекташ. ДукхагIча даькъе цига бригадаш ухийт. Цу участкашка болх булургбар ПТУ-ра практике баьхкарашка е комсомольско-кагирхой бригадага. Юххьанце а производственни процессе дакъа лоацаш хилча мара къахьегамца безам боргбац.

Кагийча наха хов шоай къахьегама мах, ПТУ чакхъяьккхача тхо долча юхабахка ловргда царна. ХIанз сона хов уж сенга кхача гIерт. Практике болча хана уж сихха дIабаха гIерт гIишлош хьалъечара. Царна цхьан меттера вокхазахьа вувлаш е хьехамча даиман ший ученик дIавахар кхераш бIарг лоркхаш хилча из хургдац. Хьехамча декхарийла ва ший ученик ловза ца воаккхаш, массе а оагIора цунга хьожаш хила. Училищера воагIа саг теоретически дийша ма хули. Цунна новкъостал де деза цо Iомадаьр кIоаргдара. Укхаза волаш цунна хьехар де а дергдар довзийта а деза. Ше деча хIаманна безам тIа гIоргба цу саго ший лоIаме болх беш хилча.

Лоацца аьлча, практиканташца а къонача болхлошца а тарвала ховш хила веза, коллективе венар ший воI е йоI йолаш санна.

Вай мехка эш боккхагIбарий метта дIаоттаргбола къона болхлой. Цудухьа боккхача лоархIаме да хьалха санна, формана а доацаш, цIенача дегаца къона болхлой Iомабар. Из доагIа профессионально-технически училищена а базови предприятена а. Царна юкъера бувзам чIоагIагIа хила беза. Къона болхлой кхетабеча доккха дакъа лаца деза комсомольски организацеша. Хургвола болхло Iомавар пачхахьалкхен гIулакх да.

В. МАТИЕВ.

М. С. ГОРБАЧЕВ МОСКВЕРА ДIАВАХАР

КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев 14 марте Москвера СФРЮ Президиумеи СКЮ ЦК Президиумеи вехарах официальни доттагIлен визитагIа Белграде дIавахар.

Внуковски аэродроме М. С. Горбачев накъавоаккхаш бар КПСС ЦК Политбюро членаш В. И. Воротников, А. А. Громыко, Л. Н. Зайков, Е. К. Лигачев, В. П. Никонов, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Г. П. Разумовский, Д. Т. Язов, КПСС ЦК секретараш О. Д. Бакланов, А. П. Бирюкова, А. Ф. Добрынин, А. И. Лукьянов, КПСС Центральни ревизионни комиссе председатель И. В. Капитонов, кхыбола новкъостий.

Накъавоаккхачарна юкъе вар СССР-ера СФРЮ гIулакхашта временни поверенни вола Д. Лазич.

(ТАСС).

М. С. ГОРБАЧЕВ БЕЛГРАДЕ ДIАКХАЧАР

БЕЛГРАД, 14 марта. (ТАСС спец. корр.). Социализм хьалъяра опыт вIаши йовзийтар, шин хьалкъо хьадеш дола деррига кердадар, маьхедар вIашагIтохар, машараи дунен халкъашта юкъерча кхерамзленнеи тIехьа цхьана лоаттабеча къовсама декхараш — М. С. Горбачева СФРЮ кулгалхоща ергйолча диалога цу де лерхIараша чIоагIа, цIенача дег тIара уйла тIаерзаяьй мехка бахача дуккхача тайп-тайпарча наьха.

Иштта КПСС ЦК Генеральни секретараца вIашагIкхетарга хьеж къахьегама коллективаш а: укхаза дика ховш да доашхаши гуччахьеи болхлоща деча къамаьлий цо боккха лоархIам белга, Праге е Мурманске, Таллине е Берлине, Софие е Москве дале а.

СФРЮ Президиумои Югославе коммунистий Союза ЦК Президиумои хьийха кхоачашъе йолаеш йола М. С. Горбачева официальни доттагIала визит мехка газетий, телевиденеи радиои передачей керттера тема я. Шин мехка хулача лоархIамеча событе ханага нийсъяь я советски книжка, живописа, графика, ТАСС фото комплексни выставка, кхыйола экспозицеш, советски фильма денош. ЧIоагIа лоархIаш да укхаза сербско-хорватски меттала арадаьнна хIанзза тикашка кхаьча М. С. Горбачева «Перестройкеи вай мехка а дерригача дуненна а йола керда уйлеи» яха книжка, цун статьяйи къамаьлийи сборник.

Моттигерча ханах 13.00. сахьат даьннад. Белградски аэропорте урагIъяхийтай СССР-еи СФРЮ-еи пачхахьалкхен байракхаш. Нийсача мугIаре дIаэттаб сийлен ха тIа латта гвардейцаш. Летни майда тIа — дунен керттерча агенствай, газетий, журналий теле- а радио- а компаней дуккхача нахах латта журналистски корпус.

ВIашагIкхетара торжественни церемони хила езача моттиге хьахьовз ИЛ-62 яха советски авиалайнер.

Самолета трапа юххе М. С. Горбачевгеи цун сесагагеи дег тIара моаршал хоатт СФРЮ Президиума Председатела Л. Мойсовеи цун сесагои, СКЮ ЦК Президиума Председатела Б. Круничеи цун сесагои.

Аэродроме хьахоз дуккхаза ювлача йоккхийча топий таташ.

Военни оркестра лекхар СССР-еи СФРЮ-еи пачхахьалкхен гимнаш. ВIашагIкхетара торжественни церемони йистейоал, царна хьалхашка гIолла сийлен ха — Югославски халкъа эскара гварде батальон чакхъяларца.

* * *

КIайча Двореце М. С. Горбачева Л. Мойсовцеи Б. Круничецеи лоацца къамаьл хилар.

А. БЕЛИКОВ,
А. КОНДРАШОВ,
В. КУЗНЕЦОВ,
Г. ШИШКИН.

Болхлочун уйлаш

КЕРДАЧОА — ШЕРРА НИКЪ

Дукха хана дениз кхаш лeладеш къахьегаш ва со. Цу юкъа дика Iомаяьй юртбоахама техника, лаьтта леладара технологи. Опыто хьахьокх дика хьувкъам кхебара хIанз а динза дукха дуталга.

Цамогаш волча сага дарба де йиш яц, цунна малагIа лазар кхийтад белгал ца даькхача. Цу тайпара тха — кхаш леладарий балха а новкъарло еш дар фуд ца хайча, аьттув баргбац юртбоахама продукци алсамъяккха, цунга дIадодар лохде. Тхоай производствана оахош финансировани еш укх шера болх бе даьлча, тхона къаьстта а эшаш да тIеххьара гIулакх.

Юртбоахама культураш дика хьувкъае чIоагIа новкъарле ю техника каст-каста йохаш хиларо, из сиха тоаяра эша тоъал запасной оатхалаш ца хиларо. Из бахьан долаш ший ханнахьа, хIаьта агротехнико дIа ма дехха дика кхоачашде карагIдалац цкъаза кхашкара балхаш. Иштта нийсделча хьувкъам а тIерабоал.

Техника каст - каста йохаш хилара бехке механизатораш а хул. Масала, хьаэцаргья вай ялат чуэца - комбайнаш. Хьувкъам чуийцачул тIехьагIа, бригадий станашка, е боахама кхыйола техника латтача коа дIа а оттайийя, юха а ялат хьакха деза ха хьатIакхаччалца кулг ца тохаш лоаттаю уж, дуккхагIча даькъе цхьаккха кхоалле а йоацаш. Цу юкъа йоачано ший «тийша болх» бу. Масала, пайдана йоацача йоал цхьацца хьамча шлангаш, моторчикаш, электрооборудовани, зIанараш, кхыдар. Тракторащ, техника бIаьстан балхаш дара оаха кийчъяь дукха ха яле а, комбайнаш догIо йошаеш, малхо йокъаеш латташ я. Хоттах, тIалетача йоархех кхыметтел цIенъяьяц уж, чархаш лаьтта тIара хаайяра, царна тIалатта мухь байбара гIортолаш яьяц.

ХIана нийсденнад из иштта? Цу хаттара жоп дала хала дац. «Цу техникана эша доал хьалха е тIехьа дича фу хувцалургда? Аьхки, ялат чуэца доладича, комбайнашта кIезиг-дукха кулг техача доалаш ма дий гIулакх, еха мичий уж», яха хьалхара уйлаш дIаяьннаяц цхьаболча наьха сакхетамчура хIанз а. Шоаш производствай дай болга кхета даь дац, цхьаболча механизатораша. Эшар — бухсоццаш хьахургдолчунга, кхом барга хьежжа ахча а телаш, наьха болх подрядагIа вIаштIехьбаккхар. Бакъдар аьлча, тIеххьарча хана цу гIулакха теркам тIабохийт тха совхозе.

Дукха ха йоаццаш отделене партийни организаце секретаралла хержав со. Барайтта коммунист ва тха организаце. Халахете а, царех цхьабараш организацена юкъебоагIа, аьнна лархIа йиш йолаш мара бац. Цхьаккха общественни болх биц, шоашкара дика масал гойтац парте боацараш та, кагийча наха. Царех лархIа йиш йолаш ба коммунисташ У. Хадысови Х. Дзугуеви. «Нива» яха цар комбайнаш соахка ка бола ялат чуийцачул тIехьагIа кхы кулг а ца тохаш, мукх юаш латт. Партсобране цар дош дувцаргдолаш да каст-та. Уж санна бараш ла йиш йолаш бац, хIанзарча хана хIаьта а.

Сай вешийца Увайсацеи гаргарча сагаца Газимагомаев Абу-Муслимацеи, боахама кулгалхошца договор а оттаяь, подрядагIа леладе эзар гектар ялат хьаийцад аз. Цу лаьттах 233 гектара тIа хьажкIаш хургья, дисачун тIа ка бола ялат.

Цу культурашта доал дара, эша техника хьаийцай: кхо трактор, йиъ сеялка, йиъ культиватор, нух, ши комбайн. ТIеххьаръяраш хьаийцача, царна цу сахьате эша доал дир. Ялат чуэца деза ха хьатIакхаьчача, хIанз оаха царна тIора хьаяьха оатхалаш юха а дIатIаоттайича доалаш, болх дIаболабе кийча я уж.

Кхоачамболаш дика тIадаьннад тха гурахьа дIадийна ялат а. Цунга кхы тIа а низ Iоабайтара минеральни удобренешца хьаьндаьд оаха уж. Укх деношка шозлагIа бе болабергба из болх.

Цунца цхьана, белгалдаккха доагIа оаха леладе хIанз хьаийца ялат соахка гурахьа кхыча механизатораша дIадийна хинналга. Цудухьа хьувкъам оаха сатувсача тайпара баргба ала йиш йолаш дац тхо. ХIаьта шеко а йоацаш хургдолаш, укх шера ка болча ялата лаьтта оахош кийчдергда оаха, дIа а дуврга.

...Кердачо, динза даргдоацачо хIара ди ме доал чIоагIагIа «тIелг бетт наIарах». Из ма хулла шерагIа хьаелла а еза. Дезала подрядаша къаьстта а новкъостал дергда из дара. Укх шера йиъ звено хургья тха отделене ялата культураш лелаеш.

Л. МУРТАЗАЛИЕВ,
Грозненски района «Куларинский» совхоза звеньевой, коммунист.

МОСКОВСКИ ОБЛАСТЬ. Укх шера йиззача хозрасчетеи ше шийна финансировани яреи хьалашка болх бе яьннай Подольски химико-металлургически завода коллектив. Предприяте продукци дIаэцача пачхахьалкхеи приемка юкъейолаяьй. Фуд вIаштIехьдаьннар хьалхарча бетта?

Дерригача технико - экономически хьокхамех йола январски план 102,1 процент кхоачашъяьй. Госприемка викалаша товарни продукцех 97,6 процент цкъара дIахьокхаше дIанийцай.

Госприемка юкъейоалаерггйолга заводе хьалха а ховш дар. Цун кийчо еш предприяте ерригача арахецача продукце дикала детальни анализ йир, технологега, метрологически оборудованега хьежар. Цхьан ханна документаци кердадаьккхар. Госприемка юкъейоалайнча дениз технологически дисциплина тоаялар, продукци хадданза болх вIалла юкъагIа ца боахаш хьаю, цкъара дIахьокхаше продукци дIаэцара процент лакхъслар. Социалистически яхьа кердача хьалаша а из деррига чулоац. ХIанз кийча продукци цкъара дIахьокхаше дIаэцара процент 97-нел лохагIа хуле, цеха классни моттиг йоакхаргхиларах дог доахалга дац.

СУРТА ТIА: кварцеви тигглаш госприемкагIа дIаэцаш я — госприемка викал Попов Александр Васильевичи ОТК контролер Подхватова Валентина Николаевнаи.

ТАСС фотохроника.

Атта яккханзар урхе

Ше болх бе йолаяннача 1974 шера дениз укх тIеххьарча шин-кхаь шера мара производственни планах лоархIаеш хиннаяц рудай йоаца гIишлон материалаш арахеца тха завод. Сага фактора лоархIам лакхбеш революционни перестройка яра парте лоархIаме документаш тIаэцарца дувзаденна да уж дика хувцамаш.

Хадданза тIехьадусалга оамал а хинна дIаэттача коллективага планаши тIанийца социалистически декхараши кхоачашде йиш йолгах тешам болийта атта-м хиланзар. Цу тайпара тешам массазара гIулакх а хинна дIаоттаде а дезар.

Цудухьа завода кердача кулгалхоша, партийни, профсоюзни организацеша лаьрхIар производственни гIулакхащ бокъалгахьа дахара эггара хьалха де дезар наьха къахьегамен бытеи хьалаш тоадаргара дIадоладе дезалга. Иштта оттайир социальни программа. Цунга хьежжа укх тIеххьарча шин шера шоай вахара хьалаш тоаде вIаштIехьдаьлар 34 сага. Наха чубаха цIенош хьалделга дIахохьош да. Укх шера йистедоаккхаргда 67 квартира йола цхьаьккха цIа. хьалъеш латт 140 бера лаьрхIа берий беш-ясли. Иистейоалаш латт заводской столовена ещ йола капитальни ремонт. ХIанз юкъера лаьрхIача тха болхлоша бетта эца алапи 207 сом да. ЦхьоалагIча феврале дениз къахьегама хоадам беча кердача системагIа болх бе доладеннад тхо. Цо таро хилийтар тарифни ставкаши, окладаши лакхъе. Ер шу юкъекхаьчачул тIехьагIа хозрасчета тIа довла лаьрхIа а да тхо. Цунга хIанзе а кийчо е доладеннад. Плановиэкономически, къахьегамеи алапеи отделий болхлоша экономически дешар дIадоладаьд. Цу дерригача кердачарех дийцар дукха ха йоаццаш хьайийллача партийни собране предприяте кулгалхоша. Бакъдар аьлча, массанена а дика хов моллагIа дола кердадар юкъедоаладеча мел хало ла езаш хул. ХIаьта тхона шозза халагIа да. ХIана аьлча, дукхача шерашка зе деш хьаеначарех я тха предприяти. Духхьал дIадахача шера мара пайда бара план кхоачашъяьяц оаха. БIаь эзар сом хилар баь пайда, хIаьта планагIа доагIар 70 эзар сом мара дацар. ТIаккха хозрасчетагIа къахьега доладелча хадданза пайда бара план кхоачашъе еза, из вIаштIехьа ца доале социально-культурни программа пункташ кхоачаш ца еш юсаргья. Укхаза чIоагIа лоархIаме я сага фактор. Из иштта хилара тешал деш я хIанз массе цехашка юкъейоалаяь бригадни подряд. Бухсоццаш хьахинна алапи къахьегама юкъедихьача даькъага хьежжа дIа-хьа декъ болхлоша. Цо таро хулийт сага хьадер цун ший хургдолгах из тешаве. Вешта аьлча, къахьегарга хьежжа хургда хьаэцар а.

Тха балха тIа деррига а дика да ала валлац со. ХIанз а долаш да кхоачамбоацараш. Уж дIададахара дукха къахьега а дезаргда. Цхьабакъда, дикача оагIорахьа карагIдаьннараш а дац кIезига.

Къахьегаме шоашкара хьокхам телараш кIезига бац заводе. Уж ба дробильщикаш Н. Оздоев, М. Даурбеков, А. Земцов, слесараш З. Кодзоев, М. Сигарев, М. Цечоев, сварщик К. Евлоев, водителаш М. Тебоев, Боргер, кхыбараш. Уж нах духхьал шоай производственни план кхоачашъярах тоъам баь Iеш бац. Шоай деррига низи хьинари дIалу цар предприяте сий лакхдара.

И. КОСТОЕВ,
Карабулакерча рудай йоаца гIишлон материалаш арахецача завода профсоюзни комитета председатель.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА МАССАЗАРЧА КОМИССЕШКА

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета халкъа эшача товарийн торговлеи хьакъехьарча массазарча комиссе заседане хьежар республика юкъарча образоване школашка берий кхача вIаштIехьбаккхара дешага.

Комиссе членаша, Лакхехьарча Совета депутаташа шоаш къамаьлаш деш белгалдаьккхар, республике общественни кхачан школьни предприятей сеть дегIайоалаяра хьакъехьара XII пятилетка заданеш йизза кхоачаш ца еш хилар. Таханарча денга кхаччалца юкъарча дешара 101 школе бIайха кхача вIаштIехьбаьккхабац. Из бахьан долаш 100 эзарнел совгIа саг вус е 40,8 процент дешархой бус из дIа ца кхоачаш.

Йолаш йолча столовеехи буфетехи кхоалагIа дакъа гаргга яраш кхача кийчбе хиланза даргдоаца санитарни хьалаш доацача, дIатаръяьча, готтача помещенешка я.

XII пятилетка 2 шера республике хьалъяьй кхача кийчбу блокаш а йолаш 13 школа - интернат, цар чу дешаш да кхо эзар совгIа бераш. Бакъда, цу школашка хIанзалца болх беш яц столовеш, шоай хана уж йистеяхалехьа хьаэцарах, хица, канализацеца Iалаш ца ярах, проекташ тIа оттаяь оборудовании кхыйола сантехнически устройстваши ца хиларах. Санэпидстанцей тIахьожам ца хиларах а школай директорашеи районни потребительски обществашеи доагIар вIаши дIа-хьа ца дехарах а юртарча районий юкъарча образоване школашка буфеташ хьаелл дIайха хий а доацаш. Иштта буфеташ я 12375 бер дешаш долча 34 школе. Депутаташа новкъа а хеташ дийцар укх дешара шера Грозненски, Ачхой - Мартановски, Надтеречни, Шелковски, Ножай-Юртовски, Советски районий дешархой бIайхача кхачанца Iалашбара процент кIезига хиларах. Цу районашкарча 47 школе столовеш е буфеташ яц.

Дешархошта бIайха кхача вIаштIехьа ца баккхара бехке ба халкъа образоване органийи школайи кулгалхой.

Комиссе заседане йийцар школай директораш продукташ хьожаяран дIаяхийтаран йолча учета а тIахьожама а юстарбаьнна моттигаш. Кхачан продукташ яйтара цар шоай ханпахьа заказаш дац. Iуйрийнеи делкъийнеи дуаш дола хIама хьалхе а истолаш тIа оттадергдолаш хIама дац. Дуаш дола хIама дарегIа а дукхагIа а хилийтара массе школаша эцац пайда школашта гонахьарча участкаех. Расчетий абонементаш системагIа кхачан комплекташ вIашагIтеха рационаш хургйолеи гIулакх дара кхыйола прогрессивни формаш ледара юкъекхухь. Дешархошта тела кхача массаза цхьан тайпара хул. Массанахьа а ма йоаггIара тIаэцаш яц юкъарча образоване школашка кхачан расчетий абонементни система.

Комиссе членаша дийцар школай столовеш баьцадаарашца, чкъаьрашца, шурий продукташца Iалашъеча дола цIенхашттара кхоачамбоацараш. НГIАССР Госагропрома дукхагIйолча колхозашеи совхозашеи динза даргдоаца новкъостал диц школашкара помещенеш кхача кийчбара тоаяра, оборудовани дIаоттаяра, автотранспорти ший маьхагIа юрта боахама продукции ялара.

Дешархошта хьайбай продукташ, баьцадаараш, фуаш хилийтара гIулакх низкъала хул школай столовешка.

Шоаш къамаьл деш депутаташа белгалдаьккхар, КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленумо дIадехараш кхоачашдара просвещене Министерствас деча гIулакхех НГIАССР Госагропромо, Респотребсоюзо, республика Министрий Советерча общественни кхачан Управлене, предприятешеи организацешеи хьдда дола новкъостал ца дича хоалуш пайда ца боалилга, баргбоацалга.

Цу деша хьакъехьа заседане тIанийцар НГIАССР Министрий Советага, республика министерствашкеи ведомствашкеп йохьийташ йола шерра рекомендацеш.

НГIАССР Лакхехьарча Совета халкъа эшача товарийн торговлеи хьакъехьарча массазарча комиссе заседане дакъа лоацаш хилар НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. Х. Боков.

МАЛАРА ДУХЬАЛА — ЛИРА КЪОВСАМ

Алкоголизмаца къовсам лоаттабара пачхахьалкхеи социальни, медицински де дезарашка лоархIамегIа йола моттиг дIалоац низагIа дарба дара гIулакхо.

Дарба дара-къахьегама профилакторе аз болх баьча шерашка дуккхача наха дарба де дийзад са.

Малара тIехьаваьнна хинна саг, оаха даьча дарбах вийрза, ше леладаьча хIамах дехке а ваьнна, тхоаш долчара дIаводаш хилча чIоагIа дика хет. ХIаьта царна юкъе нийслу дарба де йиш йоацараш а.

Лораш шоай низ, кхетам тIабохийт алкоголизмах цамогаш хиннача дарба дара, къахьегама профилакторе баьхка нах берзабара (царех 80% — болх беш хилац).

Молхашца дарба дара совгIа, оаха царца дуккха дувц, къаракъах доккха зезулам доалаш, сага могашале йохаеш хиларах, уж нах къахьегама тIаберзабе а гIерт тхо.

Цхьабараш кхета а кхийтте, чIоагIа раьза а хиле, баркал, яхаш дIабаха дукха ха ялалехьа юха нийслу тхо долча.

Сога хьаттача цу наха йоккха терко тIаяхийта еза коллективо, доалахоша, цIагIарча наха, ерригача обществаc.

Саг йодача, йоагIача малара тIехьаваьнна, из чIоагIа дезаш вар нийсвелча, лораве веза, общественни моттигашка къаракъ мала дагадохаргдац, кхыйола сакъердаме мероприятеш наха юкъе йоаржайича.

Сона цIаккха вицлургвац со йолча дарба деш хинна Петр И. Цо язду сога.

«Аз малар дитар бахьан долаш визза саг хиннав сох, балха тIа лоархIаш а волаш. Хьалха дIаяха ха дагаух хIанз. Из малар бахьан долаш ханал хьалха къа а венна, дезалах а ваьлар со. Хьона баркал ала безам ба са. Iа соца чIоагIа къахьийгар. Iа даьчох сона дарба а хилар. Со цхьаь вац. Соца болх беш ва Iа дарба даь Николай а. Из хIанз дика болх беш, «Коммунистически къахьегама ударник» яха цIи а йолаш ва. Малара аьттехьа водаш вац со».

Иштта каьхат деча, е деррига дуне сай долаш санна хет сона.

Саг бакъахьарча новкъа ваккхар, цунна новкъостал дар, къаьстта дарба дар, къахьегача мугIаре оттавар доккха ираз да.

Деррига советски халкъ могаш хилийтара, вахареи творческий шераш дIаьхий хилийтара тIехьа маларца лира къовсам лоаттабе беза.

Ф. КОЦОЕВА,
лор-нарколог.

КIоарга скважинаш тохкаш

Цхьа шу хьалха вай республике вIашагIъеллар геофизически тохкамаш дара йола Iилман-тохкама проектно-конструкторски институт. Из вIашагIъеллар промыслови геофизика лаьрхIа йолча конструкторско - технологически бюро база тIа.

Цу института Iилман-технически информаце отдела заведующегара Г. Мануковайгара тха корреспондента дийхар газет дешараштa шоай института балха хьакъехьа дувцалга. Цо аьлар:

— КПСС XXVII съездо советски Iилмана хьалхашка доккхий декхараш оттадаьд. Цар керттера лостам ба Iилман-тохкама учреждене эффективность лакхъелга, Iилман-технически прогресс сихъеча лоархIаме дакъа юкъекхухьалга.

Тха института керттерча декхарех да геолого-технически хьалаш чоалхане дола мехкдаьтта кIоарга скважинаш тохкаргйолеи технически средстваши геофизически методаши ваIштIехьйоахалга.

ХIанз укх сахьате Прикаспе дуккха мехкдаьтта доалла моттигаш хьайийлла хиларца, 4-5 километр кIоарга мехкдаьтта скважинаш хиларца геофизически методашца уж тохкалга хано ше дIадехаш да.

ХIаьта кIоаргача скважинашта геофизически тохкамаш дечара эффективность лакхъяра эшар да физически а геофизически а методаш шерагIа юкъейоалаелга, керда аппаратура вIаштIехьйоахалга. Из де деза лаьттан тIоанашка хьежжа электрически, акустически, йIовхала, ядерно-магнитни свойстваш теркал а еш.

Термобаростойки йолча аппаратурана разработка елгеи из серийно арахеца йолаяраи эшар да хIанзарча хана Iилманеи техниканеи карагIдаьнначарех шерра пайда эцалга, цунца цхьана боккхача боараме опытно-конструкторски экспериментальни балхаш де деза.

Укх тIеххьарча хана институте хьалъяьй геофизически аппаратура керттера комплекс. Уж 14 тайпара я: электрически, радиоактивни, акустически методаш юкъекхувларца вIаштIехьдоал +200°С температура йолча скважинашта тохкамаш де.

Тха институто еча разработкаша таро хилийтай геофизически тохкамаш дара боарам дикка лакхбе, шоай технико-экономически хьокхамашка диллача, доазал дехьа арахецача геофизически аппаратураца нийсъе мегаргйолаш я оаха арахеца аппаратура. Производственни организацеша дика оценка еннай цунна. СССР ВДНХ 83 медаль а яьккхай, царех 10 дошо, 22 дото, 51 бронзови.

ЦхьайтталагIча пятилетке термобаростойки скважинашта тохкамаш дара геофизически прибораш балха юкъейоалаяьй институто.

1986 шера скважинашта акустически тохкамаш дара — АКI-841 яха прибор хьаяьй оаха. Цо таро хилийтар мехкдаьтта доаллача Тенгиз яхача моттиге скважинашта тохкам беш маьхе информаци гулъе.

Тха института арахийца кхо тайпа геофизически тохкамаш дара лаьрхIа прибораш 1989 шера доазал дехьа Сире хургйолча Нохч-гIалгIай ярмарке дIаяхьийта могаяьй.

Тха толамех дувцача хана цIераш ца яьхача нийса хургдац аьнна хет сона института Iилман болхлой. Цар творчески хьинар бахьанце хьахинна беркат да хIанзарча хано дIадехарашка хьежжа йола мехкдаьтта доаллача моттигашка тохкамаш дара эша геофизически аппараташ хьакхоллар. Уж ба технически Iилмай доктор, института директор А. Барминский, технически Iилмай кандидаташ Ф. Куриленко, В. Иванов, В. Ильченко, А. Дьяченко, ведущи конструктораш В. Проскурин, Ю. Ионе, М. Шапошников, кхыбараш.

Нейтронни, плотностни, акустически каротажа аппаратура хьакхолларо вIаштIехьдалийтар кIоаргача скважинашта геофизически тохкамаш деча даькъе доазал дехьарча дикагIйолча фирмай боарам тIа вай дIакхоачаде.

«Триас» яхача цифровой регистрата разработка елгеи из производствана юкъейоалаелгеи, иштта цифровой даннешта обработка яра каротаж хьаяри промыслови геофизика дегIайоалаяра баьккха керда гIа хилар.

Геофизически тохкамаш дара хIанзара комплекс юкъейоалаяро вIаштIехьдалийтар Тенгиз яхача моттиге мел мехкдаьтта доал хара.

Тха институте хьаяьча ТР7 яхача термометраша таро хилийтар «Кольская-3» яхача моттиге бурув тохача тIехкIхоаргача скважине тохкамаш де. Цун кIоаргал 12050 метр, хIаьта температура 204°С. «Саатлы-1» яхача скважина 8200 метр кIоарга бурув тохача тха аппаратурас дукха геофизически балхий комплекс чакхъяьккхар.

Iилман-технически прогресс сихъяра дешаш къестадеча, лакхаэффективни йолча приборащца мехкдаьтта лахара тIадерзадаь 1987 шера тха институте Iилма-производственни звеньяй структураштa реорганизаци йир. Цар когаметта Iилма-тохкама комплексни отдел вIашагIъеллар.

1988 шера цхьоалагIча январе дениз тха организаци йизза хозрасчетагеи ше шийна финансировани яргеи яьлар. Заказчикашца договораш вIашагIъехкай. Хьалхашка кIезига халонаш яц, бакъда, уж эшае ийча да тхо.

ИСТОРЕ ОАГIОШ

РЕВОЛЮЦЕ ХАНИЙ ТЕШ

Октябрьски революци, граждански тIом хинна дукхагIа ха дIа ме йода, дикагIа бIаргагу вай даьшта карагIдаьннар, уйла ю герзашца кийчбенна, тIема говзал Iомаяь бола белогвардейцаш а интервенташ а эшабе низ мичара бера-хьогI царна, аьле. ХIара ди массаза а дала, халахете а, кIезиглу уж событеш йовзаш бола нах. Дукха бисабац уж вай республике. Царех цаI — Стасек Карп Тарасович — вах Грозне. Ахархой къеча дезале, Черниговски губерне Дубровка яхача моттиге ваьв из. Бера хана бIаргаяйнай халонаш, моцал. Кхувш воагIа кIаьнк волча хана Терещенко яхача миллионера имене болх беш хиннав.

Укхаза чуйосс цунна иштта хIанад-хьогI яр вахар, яха уйлаш. Терещенко дахьа моттиг йоацаш рузкъа долаш ва, хIаьта эзараш даа хIама, тIадувха барзкъа доацаш ба. Февральски буржуазни революци хинначул тIехьагIа заводашка, фабрикашка каст-каста митингаш хулар. Цигача эггара хьалха хезар цунна большевикех дувцаш. Къонача болхлочо кхетадир мискача наьха оагIув уж хьаллоацаш болга. Цу хана Шостка яхача моттиге йолча молха деча заводе балха вар из. Укхаза вIашагIъеллача цIеча гвардейций отряда юкъе вахар Карп Тарасович, дакъа лаьцар военни завод яккха гIерташ хинна гайдамацки отрядаш йохаеча.

1918 шера февраль бетта ЦIеча Эскара хьалхара формированеш вIашагIъехкаш яр. Карпа, кхыча кагийча нахаца цхьана Москве ваха лаьрхIар. Цигача вар Ленин, центральни Советски правительство. Атта дацар цу хана столице дIакхача, хIаьта а кагий нах тIехьашка баргболаш бацар. Иштта нийсбелар уж Марьино-Сущевский ТIема комиссариате. Укхаза гоа ца беш дIанийцар уж ЦIеча Эскаре. Цу хана эскаре дуккха бар шоай лоIамагIа баьхка москвичаш, фабрикаши заводаши хьожабаь коммунисташ. Добровольцаш - украинцаш нийсбелар ЯлхлагIа йолча Московски стрелкови полке.

— Миусски майдан тIа йолча цхьан школа здане чу дар тхо, — яхаш дагалувц Карп Тарасовича. — Цул тIехьагIа Ходынски аре оалача моттиге дIадигар. Цу хана Московски гарнизона лагераш яр цигача.

ЦIе эскархой чатарашка бахар, сихбенна Iомайора тIема а политически а говзал. Цхьаболча салташтеи эпсараштеи дика довзар тIема гIулакх, уж бар къаьнача эрсий эскарца а болаш, дунен хьалхарча тIемаца дакъа лаьца нах. Цхьадола хIама ховш вар Стасек а. Хьалха отряде волча хана Iомаяьяр цо пулемет. Цудухьа пулеметни команде ше хьожавелга дийхар цо.

Тахан ЦIеча майдан тIа йола парад телевидене а радио а гIонца бIарга а гу, дIа а хоз беррига мехка. Цхьабакъда, цу хана луш йола команда дIахозаргйолаш а бе йолла кхыметтел рупор а яцар.

Парад дIайолаялар делкъал тIехьагIа пхелагIчох ах сахьат доалаш. Из чакхйоаккхаш вар Латышски дивизе начальник И. Вацетис, тIехьагIа цох РСФСР Герзашца кийчдаьча Низий Главнокомандующи хилар.

— Парад дIайолаяларга хьежаш тхо латташ, — дагалувц къаьнача бIухочо, — тхона гаьна йоацаш тIехъяьнна дIаяхар легковой автомобиль, граждански нах а ши кхалсаг а ягIар цу тIа. Лоалахочо гола а теха аьлар: «Карпо, Ленин венав, Ленин!». Духхьащха иштта бIаргавайра сона Владимир Ильич. ТIехьагIа хийшар аз Ленинца цун йиша Мария Ильинична а сесаг Надежда Константиновна а яр, аьнна.

ДIайолаялар парад. Лоткхаш музыка а йолаш, цаI шоллагIчун тIехьа чакхдувлар тIема доакъой. Царга моаршал хоатташ вар пролетариата баьчча В. И. Ленин.

Вовзаш волча советски журналиста М. Кольцова первомайски хьалхарча парадах лаьца язду: «Ходынски арен тIа я ерига а Москва. Таханарча йоккхача параде дакъалоацараш керда бIухой ба. Гулбеннаб доттагIий а моастагIий а. Болхлой кепкаш яьхкай шоай оарц миштад хьажа, шляпаши котелокаши — бела, Iоттар е. Биса дипломаташ турмалаш хьаий а еш, белажа тIагIолла дIа-са хьеж: ах шу даьнна правительство ший эскар гойташ да — сакъердам ба-кх!»

Парад чакхъяьлча юха а дIадоладелар бIухой вахар — занятеш, тIема говзал Iомаелга, нарядаш... Цу хана лоталуш боагIар граждански тIема сийг. Стасека хайра тIем тIа баха безам бараш Сухаревски гIала оалача моттиге дIаязбелга. Из хеза а хеза, ведда цигача вахар из. Пулеметчик гIадбаха дIаийцар. Отряд вIашагIйоллаш вар венгр-интернационалист Виннерман. Дукха ха ялалехьа бIухой Астрахань йолча оагIорахьа бахар, укхаза Советий Iаьдал юхаметтаоттадир. Цул тIехьагIа кемашца Волга тIа гIолла Новоузенск яхача городе дIайигар отряд. Дукха ха яллалехьа кIайказакашца латаш бар цIеэскархой. ЧIоагIа хала а хеташ дувц ветерана шоай командир Виннерман верах. Из хилар Киргизе Таловка яхача моттиге.

ТIехьагIа отряд юкъеяхар В. И. Чапаев керте лаьттача бIухой группана, 223 йолча Стрелкови полка тIум а хинна дIаэттар из. ДIахо дола вахар цу сийдолча тIема даькъаца дувзаденна хилар Стасека Карпа. Из хиннав пулеметчик, взвода командир, полка пулеметни команда начальника заместитель, цул тIехьагIа — начальник а. Фурманова «Чапаев» яхача ший книжка тIа ювцаш мел йолча моттиге тIом беш хиннав Карп. Цо дакъа лаьцар Уфа, Уральск, Лбищенск, кхыйола моттигаш йоахача. Цкъа мо дуккхаза а бIаргавайнав цунна легендарни хинна начдив.

— Урала хица урагIа йолхача шин полка командни составаца совещане еш ше вар Чапаев. Штаб Лбищенске йисаяр. БIухой тIера баьннилга а ховш, пхелагIча сентябре кIайказакий йоккха отряд чухьийдар штаб йолча. Цу бус вийра начдив, цунна гонахьа хиннача бIухоех а дукха дийна бисанзар, — чIоагIа хала а хеташ дувц Карп Тарасовича.

В. И. Чапаев дIаваьнна дукха ха яллалехьа Скворино яха форпост йолча хала чов йир К. Т. Стасека. БIухоша тIема юкъера хьаара а ваьккха, госпитале дIавахьийтар из. Къонача дегIа низ хилар моастагIий пхона духьала отта, кастта чов йирзар, цхьабакъда, ший дивизе-м кхачанзар командир. Из нийсвелар Донской дошлой дивизе, цIеча курсанташца цхьана белогвардейцашта духьала тIом беш хиннав. ГIулакхаш кIезиг-дукха аттагIча даьлча, Харьковски тIема школе деша хьожаву Карп Тарасович. Цхьабакъда, цхьа банда йохаешше а шоллагIъяр гучайоалл. Стасек дакъа лоацаш хул Махно, цул тIехьагIа Антонова бандаш йохаеча.

Походе волаш дIайхача лазарах хала цамогаш хилар курсант. Дукха дарба дича а хIама ца хулаш, кхы тIем тIа ваха вIаштIехьдаланзар цун.

Дукха къахьийгад К. Т. Стасека тIемо бохабаь мохк юхаметтаоттабеча а. Цо болх баьб бакински промыслашка механик а волаш. Фашистий Iаьржа дуIа тIаденача хана стрелкови полка отделене командир хиннав. Кога хала чов яьчул тIехьагIа цох шоллагIча группа инвалид ву. Могаш вац аьнна цIагIа Iо ца ховш, тIеххьарча ханналца къахьегаш хиннав тIема а къахьегама а ветеран, персональни пенсионер К. Т. Стасек.

В. ДИДИГОВ.

БОЛХ БЕЗАШ

Гудермесски мединструменташ еча заводе дуккхача хана дениз дика къахьегарца бовзаш бIаьш болхлой ба. Уж духхьал производстве хьалхалаттараш хинна Iац. Уж ба кагирхой хьехамчаш, новкъостал эшаш моллагIа моттиг нийсъелча ак ца оалаш гIо дара оарцагIбувла нах. Царех цаI я шлифовально-полировальни цехера мастер Оздоева Фердовс.

Бакъдар аьлча, со дукха хеза вар цун къахьегама наькъах, хIаьта а ладувгIа безам бар цо ше дувцачунга. Диъ шу мара дац Оздоевас заводе мастералла болх бу. Цхьабакъда, цу кхалсага кхел медицински инструменташ еча предприятецара къоастае йиш йолаш яц. Полировщица ученик йолаш дIаболабир цо къахьегама никъ, цул тIехьагIа гальванически участке болх беш хилар. Завода кулгалхоша ца зувш дисац шийна тIадилла моллагIа декхар Оздоевас тешаме кхоачашдеш хилар. Дукха ха ялалехьа болх бешше а заочно Армавирски машиностроительни техникуме деша отт из.

— Массаза а болх дика дIабода Iа хержа говзал дег тIара езаш хилча, — йоах Фердовса.

Цу дешаша ше ма ярра хьагойт цу кхалсага оамал. Цо ерригa ше дIалу дего къоабалбеш хержача балха. Цудухьа цецвала хIама дац кулгалхоша из участка мастералла оттаяр.

Б. НИКОЛАЕВ.

Дикача нахах

ХЬИНАР ДОЛА САГ

ДIа-юха голаш а етташ, чехка доагIача Эсса йисте улл Сунженски района Орджоникидзе цIерагIча колхоза № 1 йола шурий-товарни ферма. Укхаза кхоабаш да детта доахан, бIаь совгIа етт. ДIаихача шерашка дика дацар хьайбашкара продукци яккхара гIулакх, каст-каста хувцалора ферма кулгалхой. Дукха болхлой раьза бацар шоай балха, хIана аьлча алапи кIезига дар, кхоачам болаш хилацар доакъар, кIезига яр хIара Iаттагара йоаккха шура, лоха яр къахьегама дисциплина.

Колхоза правлене а партийни организаце а теркам тIабахийтар цу деша. Оздоев Зяудин хьожавир ферме бригадиралла.

Ткъаь итт шу даьннад Зяудина колхозе болх бу. Цу хана денз колхоза боахам тоабеш, хьинар ца кходеш хьавоагIа из. МоллагIа дале а, шийна тIадилла декхар дика кхоачашдеш хилар бахьан долаш, наха дукха веза из. Укх тIехьарча итт шера жа, доахан, говраш леладеча балхашка хиннав из.

Кхо шу хьалха № 1 йола ферма хьанийцар Зяудина. Ферма тIара хьал шийна дайзачул тIехьагIа, гулбир цо болхлой. Къамаьлаш дукха дир, кхоачамбоацараш дукха гучадаьхар.

Зяудина болх тоабарах аьннар раьза а болаш тIанийцар болхлоша. Дукха ха ялалехь лакхъелар къахьегама дисциплина, кхоачамбоацараш кIезигдала доладелар, Зяудинах теша баьлар болхлой. ХьалхагIа хIара Iаттагара йоаккха шура 750 килограмм мара ца хиннача, 1986 шера 1400 килограмм хилар.

ДIадахача 1987 шера дика къахьнийгар ферма болхлоша. ХIара Iаттагара яьккхар 1627 килограмм шура, хIаьта план 1500 килограмм мара яцар. Белгалбаьлар доярказ-хьалхалаттараш Хациева ПаьтIамат, Сейнароева Хийжан, Героева Аьсет, кхыбараш.

Тоалуш доагIа пачхьалкхенга шурен дулхи дохкара гIулакх. 1987 шера план 202 тонн хиннача, 214 тонн шура яьккхар, 184 тонн ехкар. Иштта планал совгIа декхар колхозо дулх а.

Доахан Iангара дика дахарах, хьайбашкара йоаха продукци алсамъяккхарах РАПО-с 500 сом премi хьожайир ферма коллективана. Колхоза правленеи партийни организацеи Сийлахьча Октябра революце 70 шу дизара сийна йоаржаьча социалистически яхье хьокхамаш лакха хиларах диплом делар Оздоев Зяудина, Сийлен грамоташ, ахчан премеш елар Хациева ПаьтIамата, Сейнароева Хийжана, Героева Аьсета, иштта кхыбарашта а.

Мела битац Зяудина общественни болх а. 1987 шера колхозхоша Сунженски райсовета депутаталла хержар из. Цун новкъосталца жагIа буллаш тоайир улица, Эсса тIа гIолла гIашлой тIий тиллар баьцадаараш дохка ларек хьайийллар, шин улицагIа фонараш эхкар, наьъкъий йистошка 70 га егIар.

Укх кердача 1988 шера дикагIа болх бе лаьрхIа я № 1 йолча шурий-товарни ферма коллектив. Хьалхарча квартальни планах яккха еза шура 40 тонн я.

Галашкарча наха Зяудин вовза дукха ха я. ЦIаккха а шийх тешам ца боабеш, нахаца Iимерза волаш, хьаьнала къахьегаш, колхоза боахам тоабеш къахьег цо.

Т. ХАШИЕВ.

ПЕРЕСТРОЙКАГАХЬА БУКЪ БЕРЗАБАЬ

КIИЙЛЕ ЦА ХИЛЧА...

Дуккхача шерашка садуаш дар тха совхозе кхачан свеклаш кхееча этта хьал. Цунах дукха яз а дора, дувца а дувцар. Бакъда, дикагIча оагIорахьа хувцалуш хIама дацар. Эшачул дукхагIа кхе а еш, хIаьта из бахьан долаш дIаяла моттиг а йоацаш, царех элаш а йийя совхозе дIаоттайора, цхьаие дIаяхьарга сатувсаш. ХIаьта хьан дIаэцаргъя цхьатарра 5 — 6 эзар тонн?

Талхаргйоацаш тIа ча тохар, уж дIаоттаяра яь лаьрххIа помещенеш йоацаш. Цхьабакъда, из гIулакх дича а йоачах лорае вIаштIехьдалацар. Цу тайпара, кхеяьрех ахнел дукхагIъяраш йохка а яле дIайоалар.

Вай республике мах беча организацешка а консерваш еча заводашка а, башха хоатташ яц уж. ХIаьта мехка кхыча республикашка а областашка а дIаяхьа хала да. Тоъаш хилац вагонаш. Уж дIаяхьийтача а лоадама пайда балацар.

ТIеххьара из дош НохчГIалгIай Госагропроме дIахезар. Из культура дIаюв кхаш кIезиглир. Цхьабакъда, цунца цхьана керда бала «качтессар» — моша горошек.

Дика ховш да из культура чакхъяккхара бола Госагропрома чуйоагIача предприятей низ кIезига болга. Цудухьа моша горошек боахамашка чуэпа йолайича еррига а дIаэцац консервни заводашка. Цар кулгалхой бехк а бац. Дийнахь буси юкъера лаьрхIача 50 е 100 тонн чакхъяккха мара низ ца хилча. 300 — 500 тонн дIаэца, яхаш, царна низ бар а вIаштIехьа дац.

Лоаша аьлча, е моша горошек дIадув лаьтта кIезигде деза е из чакхъяккхара заводий низ лакхбе беза. Из е вож гIулакх ца дича, хIанзалца санна наха дер довш хургда, дог эккхаргда цар болх подряда хьисапе вIаштIехьбаккхарах а. Колхозаштеи совхозаштеи доал делга цар кулгалхошта дIалала деза, новкъостала меттел дукхагIча лаькъе зе мара ца деча, пайда бсацача хьехамашца балха процессашта агропромера. Кхычахьара юкъе а ца лелхаш. Из да парте, правительства кердача экономически политико дIадехар а динза даргдоацар а.

Юртбоахама продукци дIаялара планаш енначул тIехьагIа, уж кхоачашъяра е дезар ше дергдолаш паргIата вита веза хIара кулгалхо. Даьна шиi коа. беша. лерале долчох кхычахьара тIавеначул дикагIа хов фу эш. Цхьабакъда, колхозийи совхозийи кулгалхой е республика Госагропроме багIараш цун маIан кхетадеш бац.

Масала, укх шера план еннай тхона моша горошек 300 гектара тIа дIас езаш! ХIаьта района кхыча боахамашта эггара дукхагIа 200 гектар.

Баьцадаараш дIадалара заданех толаме лоархIабир соахка тха боахама къахьегамхой, цхьабакъда, моша горошек, нарсаш йохкара планаш кхоачашйинзар.

ЧIоагIа тIоадал езаш культура я нарсаш. ХIаьта, хови ма уиллара, лурчогIен соахкеи йоачан кIезига лаьттар бIаьсти а аьхки а. Из бахьан долаш, тхона ма хетта дика хьувкъанзар нарсаш. Цунца цхьана, мошача горошекапа лар кхыча тайпара да. Чу мел ийнар консервни заводаша дIайиеш хиннайоацандаь, моша йоллача хана чуя вIаштIехьдаланзар тха из культура, дIайийнар укх шера оттальча планал а кIезигагIа хиннайоллаше а. Цудухьа цунах цхьа дакъа горошек йокъа а енна тIехьагIа доакъара чуэца езаш нийсделар. Цу гIулакхо боахама локкха зе а дир. Мошача горошена цхьа килограмм гих 90 кепиг лу оаха.

Консервни заводашка хувнаденна хIама доацаше а, хIаьта из бахьан долаш мошача горошека хьувкъам юха а хIалакхургболга ховше а, соахкарчул а дукхагIа, 300 гектара тIа моша горошек дIае план оттаьра, малагIа маIан да? аьнна хаттар отт. Даггара перестройка е, цунна цхьана экономика чIоагIъе гIерташ йоаллача тха коллективерча, наьха цунах лог эккхийта, хьалхуе кийч а баь лаьрххIа тийшаболх бе дага деш да из? Кхыча тайпара кхетаде йиш йолаш хIама дац из. ХIаьта а оахош дIаболабаь никъ чакхбаккхара низ дIакхоачар деш къовсам лоаттабергба оаха.

Укх шера планагIа паччахьалкхенна 10600 тонн баьцадаараш дIадала дезаш да тхо. Цхьабакъда, тхоай таронашка а хьежа цул совгIа кхы 100 тонн уж дIадала декхар тIайийнад. Из хиийша кхоачашлургдолаш хIама да.

Моша горошек йоацаш, эггара дукхагIа лаьтта — 250 гектар — помидораша дIалоацаргда. Цул совгIа кхеергъя кхачан свеклаш, нарсаш, кабачкеш, хохаш, саьмарсаьких.

Хьувкъам алсамбаккхаран из кхебарга дIадолар лохдараш деши ге лерхIаши дукха да. ПодрядагIа баьцадаараш леладеш 14 бригада хургъя, соахка 13 мара яцар.

Хохаши саьмарсаьхкуи соахка 108 гектара тIа цхьан бригадо кхебир. Хьалхашка оттадаь декхар цун коллективо кхоачашдаь хиннадале а, уж культураш кхы а дикагIа хьувкъае йиш йолаш дар. Новкъарле яр — нах кIезига а болаш кхашкара балхаш агретехнико ма яххара шиi ханнахьа кхоачашде вIаштIехьдоалаш ца хилар. Цудухьа саьмарсаьхк а хохаш а къаьст-къаьста лелабергболаш шиi бригада вIашагIъеллай. Баьцадаараш кхедарга дIадодар лохдара, декхараш бригадираша шоаш кхоачашдеш хургда. Берригa хохех, саьмарсаьхках, помидорех 80 процент дезала подрядагIа кхееш хургъя.

Боккха теркам тIабохийт боахаме балха интенсивни технологи юкъейоалаяра. Дерригa баьцадаараш цу хьисапе дIадувргда укх шера.

Йоакхо ю кулгашца ду балхаш кIезигдара а. Масала, хьалха моша горошек ардара молотилкашка цIовнаш кулгашца чудехкаш хиннадале, укх шера денз из болх механизмаша бергба. Цу гIулакха КТУ яха керда кхо агрегат Iалашъяйй совхозо.

Баьцадаараш дIадера хьакъоастадаь дерригa лаьтта, хьалха хIара гектара тIа юкъера лаьрхIача 8 центнер минеральни удобренеш а товсаш, зяба аьхар соахка агротехнически толашагIа йолча хана. Из де новкъостал даьраш ба соахка «Урожайный» совхозера тха боахаме болх бе баьхка механизатораш. Къаьстта а белгалбаха боагIа ГазбиевгIар дезал. ТIаха саг а воацаш лаьтта гусеничин тракторaш, цар ерригаш тоа а яь болх беш я хIанз.

Гурахьа дIадийнача ялата минеральни удобренешца подкормка еш ба механизатораш. Из болх шозлагIа бу. Январь болалуш цкъа чакхбаьккхаб.

Подкормка еш боахкачар бехктокхам лакхбаьб хIанз. Масала, царех хIаранена цкъаша кха хьакъоастадаьд. Хургболча хьувкъамо хьахьоккхаргда дикагIа хьан къахьийгад. ХIанзноа из болх кхычагел сиегIа бу механизатораша Хачукаев Iаьласи Галаев ВахIидеи.

ТIеххьарча хана нарсаш во хул тха боахаме. Цар хьувкъам алсамбаккхара, минеральни ярел совгIа, хIара гектара тIа 50 тонн кхоачийташ органически удобренеш тайсай уж дIаюврийолча.

Кхашка болх бе ца безаш мукъа бараш агрономически, экономически курсашка дешаш ба. Цига наха Iомаду юртбоахама культураи интенсивни технологех миштa кхес еза, подрядагIа болх беш чекаица расчеташ миштa е еза, кхыдар.

У. ДЖАБРАИЛОВ,
Ачхой-Мартановски района «Овощевод» совхоза керттера агроном.

Экономически дешар—массанена

КЕРДАДАР IОМАДУ

«Назрановский» совхозе ерригача звеношка вIаштIехьдаьккха да экономически дешар. Хаьдда хIама дувцаш да дешар. Боахама йиззача расчетагеи самофинансированегеи даларо дIадех хаьдда дола гIулакхаш. Цунца дувзаденна механизаторашта, хьайбаш леладерашта, бригадирашта, юккъерча звенои кулгалхошта, специалисташта экономически дешар хьеха дезаш да.

РАПО-с оттаяь ялх сахьата йола экономически дешара программа чакхъяьккхай кулгалхошеи керттерча специалисташеи. Экономически дешара пропагандисташ бола специалисташи кулгалхойи духагIбараш парте членаш ба. Цар йоккха образовани, пропагандистски б а л х а опыт я. Цар шоаш хьехар дувз шоай боахаме а кхыча боахамашка а къахьегаш хьахинначунца.

Дешар дIадоладир боахама расчета хаьдда йола материалаш подразделеней балхаца ювзаш. Технологически карташ, боахама расчетни заданеш, производственни подразделенешта юкъе вIаши йолча расчеташта тIахьожам лоаттабара лимитно-чекови система оттайир. Производства дерригача доакъошка шоаш шоашта финансировани ярахи дIадахар меттаоттадарахи дийцар.

Шоашка ладувгIараш дикагIа дIакхетабу пропагандисташа — агрономаша Абадиев Мухарбика, Мальсагов МаIиса, Дзортов Мувсас.

Дуккхача шерашка, къаьстта укх шера ерригача звеной кадрашта экономически дешар хьехарах дукхабараш Iомабеннаб из е вож продукци яккхарга дIададар мел хул лархIа. Экономически дешар хьехарца цхьана шерлора коллективни подрядага бовлар а. Кадраш практически Iомаяра тхо массаза а дувзалу хьалха латтача боахамий, подразделеней, бригадий хьокхамца. Кхыча боахамий опыт хьа а ийца, кхашка болх бераш вIашагIа а теха, болх беш я 30 совгIа коллективни подряда механизировании звено. Царна дIатIачIоагIдаьд 9775 гектар хула лаьтта.

Коллективни подрядагIа болх беш я шурий-товарни фермаш, къона доахан кхоаба бригадаш. Цар леладеш да 5100 бежани 8000 устагIеи.

Массанахьа а юкъейоалаяй боахама расчет. Кадрашта экономически дешар хьехар бахьан долаш програмага хьежа тоаяй боахам лелабара механизм. Укх тIеххьарча кхаь шера совхоза продукци хьалха дIаяхача пятилетке шера юккъера лаьрхIачул 40 процент лакхъеннай, хIаьта къахьегама овсарле — 36 процент.

Цу хана чухь кхоабача цхьан Iаттагара лоархIаш 900 килограмм дукхагIа йоаккх шура, ка бола ялат гектара тIара — 6 центнер дукхагIа.

Из дерригa хьахиннад кулгалхоша, специалисташа, механизатораша, хьайбаш леладераша шоай балха говзал лакхъяр, интенсивни технологи, дикагIйола опыти практикеи Iомайир а юкъейоалаяра бахьан долаш, кхашка а хьайбаш кхоабача а халача балхашта механизаци яр бахьан долаш.

Д. МАЛЬСАГОВ,
«Назрановский» совхоза керттера экономист.

МОСКОВСКИ ОБЛАСТЬ. Протвино яхача физикий поселкана юххе хьалъеш латт низ бола ускорительно - накопительни комплекс. Из цу тайпарча класса дунен тIа эггара йоккхагIйола сооружени хургъя, иштта цо Iилманхошта кхо эзар миллиард электрон - сахьат энергега кхаччалца сихъяь протона гурмат хьае таро лургъя. Комплекс ткъаь цаI километрага кхоачаш йолча лаьтта кIалхарча кольцеви тоннеле хургъя, цига тайп-тайпара низ бола кхо ускоритель латтаргъя. Иштта болх бе йолалургъя геттара йоккха йола криогенни система, тIех проводимостеи тIехлакха вакуумеи система, низ бола лакха частотни системаш, йоккхача а зIамигача а ЭВМ-а сеть.

Йоккхача энергей физика Института кердача ускорительно-накопительни комплекса керттера белгало латт из шин режимагIа болх бе могаш хиларах: гурмат цкъарчоа цхьан оагIорахьа кхоастаергъя, тIаккха протона хьаIайна гурматаш сихха юха кхеста йола а яле экспериментальни установкаш латтача вIашагIкхетаргъя. ВIашагIъетталуча гурматащка хьажа таро хиларо геттара зIамигача расстояненшка матере структура тахна йиш хулийт.

СУРТА ТIА: Iилмай болхло С. Н. Гуржиев, керттера инженераш В. И. Кочетковеи А. Швиндтеи (ГДР) «махьар даь нейтрино» яхача комплекса годоскопаш хьаеча дакъалоацаш ба.

А. МОРКОВИНЕИ, Ю. ТУМАНОВЕИ сурт.
ТАСС фотохроника.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Афгански къахьегамхой шоай мехка историе эггара дезагIа дола дата — Апрельски революце итт шу дизара — вIаши боабеш бола тIом сеца а сеца, массане чIоаггIа догдоахаш бола машар а сатем а этта дездергхиларах тешаш ба.

СУРТА ТIА: Афгански столица — Кабула улицаш тIа.

АДН—ТАСС сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ТОЛАМ БАККХАРА БОКЪОНЦА ЙОЛА ТАРО

Афганистана гонахьа этта хьал бокъонца къоастадара йола таро йолаш я. Иштта маIан долаш я ООН Генеральни секретара шиi викалга Д. Кордовесага гIолла кхыча мехкашцарча гIулакхий министрий боараме 2 марта Женеве юхадIайолаьча афгано - пакистански переговорий дукхагIйола комментареш.

Политически тайпара дош къоастадалара никъ хьабийллабар советски бIу арабаккха болабара йола хаьдда ха — укх шера 15 май — оттаяра хьакъехьа Советски Союзой Афганистаной барт а баь. Политически наблюдателаша ийса лоархIаш ма хилара, цу майра а гаьнардар гуш а яьча решене финишни линега кхоачайир Женевски переговораш. Афгански оагIонах аьлча, цо мел могар ду финише кхаьчача цхьаккха а тайпара духьале хургйоацаш. 3 марта, пакистански оагIонна ловш дар теркал а деш, хIаьта иштта М. С. Горбачеви Президента Наджибуллан 8 феврале яьча заявленей юкъарча маIанга хьежжа а, афгански делегаце хьалххагIе а Советски Союзаца консультаци а яь, лоархIаме хоам баьб. Цо дIакхайкадаьд советски бIу Афганистанера арабоаккхилга чакхдоаккхаргда 9 бетта, лийрхIача тайпара 10 бетта а ца боаккхаш, хIаьта цунах ах арабаккха йиш хургья хьалхарча кхаь бетта, аьнна.

Цхьабакъда, сов хьалха хургдар, дош къоастадара наькъа тIара еррига а духьаленаш дIаяьннараш санна лархIар. Масала, Пакистана правительствас дош къоастадечча дIатIакхаьчача хана кхы тIа дIадийхад: Женевски соглашенешта кIал кулгаш яздалехьа Афганистане цхьа шиi тайпара «переходни» правительство вIашагIйолла еза, аьнна. Тамашийна я цу даькъе Вашингтоно лаьца позици. Цун официальни викалаш дIакхайкаде болабеннаб, советски бIу арабаккха болабаьчул тIехьагIа а США-с герзашца кийчдаьча арахьарча оппозиционни низашта гIо делга соцадергдац, яхаш, хIаьта цу гIулакха хьожаяь ассигновани укх шера 630 миллион доллар а я. Из иштта дале а, Женеве кийчъяьча йиъ соглашенех цхьаннега хьежжа, Афганистана чурча гIулакхашта чу ца гIертара йола гаранташ Советски Союза санна ВIашагIкхийттача Штатешта а йоагIаш я. Цунна IотIатоха доагIа, 1985 шера а США-с дош деннадар Афганистанера шиi бIу арабаккха Советски Союз йолалуше оппозиционни формированешта тIема кхоачамца гIо делга соцадергда шоаш, аьнна хилар.

Афганистане кхерамзле Iалашъяри къамаш бартадоаладари — лоархIаме гIулакх да. Кхычо а ца доаккхаш, президента Наджибуллас ше белгалдаьккхад из, «Женеве переговораш толаме чакхъялар — ах гIулакх мара дац», аьнна дIа а кхайкадеш. Къам шиi лоIаме хилара шоаш йоакхо еш хилар, дешаца а доацаш гIулакхаца дIахьекхад Афганистане кулгалхоша. Ховш ма дий, къамаш барта доаладара политика дIа а кхайкаяь, духхьал тIом соцабе аьнна ца Iеш, коалиционни правительство вIашагIйолла, оппозицие правительстве духьала тIом бераш а, аьнна предложени а еннай цо. Кхыметтел шоаш доазол арахьа болаше а мятежникий гIулакхашта кулгалдерашца, уж тIема техникаца, кхыча мехкашкарча паччахьалкхенашкара хьайидеча герзаца Iалашбеш барашца а. Из боккха мах болаш хIама да, цу тайпара предложени еннар конституционни полномочеш йолаши мехкара реальни Iаьдал шиi бе доаллаши йолча правительствагара хьадоагIаш да.

Ховш да, е Пакистан а е моллагIа кхыйола паччахьалкхе а къамаш барта доаладара процессана юкъе гIерта бокъо йолаш йоацилга. Из — афгански халкъа шиi чура гIулакх да.

«ГОРОДАШТА ЮКЪЕРА ТIОМ» СОЦАБЕ!

Советски Союзо выступлени яьй ООН Кхерамзлен Совете Иранаи Иракаи юкъера «городий тIом» ма могга сихагIа соцабара тIаерзаяь инициатива дIа а кхайкаеш. Дувцаш да ирано-иракски конфликт цIенхаштта михьаръялар дIадаккхара хьакъехьа, цига тIеххьарча хана шинна а паччахьалкхеи столицашта ракеташ а бомбаш а чуетт. Багдаде а Тегеране а граждански барех дукха нах а боабаьб.

Конфликта керда, къаьстта къиза эскалаци еш латт бархI шера ца соцаш наьха цIий Iоухийтача тIема ирано-иракски фронта фоне. Шинна а оагIонна доккха зе хул: 1,2 миллион совгIа саг вийна а човнаш хинна а ва, итташ миллиардаш доллараш материальни зе хиннад, цIенхаштта ирденнад регионера дерригa хьал.

Цхьаккха бахьан доацаш вIаши вежарий боабеш бу тIом — из алхха лаьрхIа варгвоацаш шин халкъа тIалатта Iазап хинна Iац, из иштта дунен халкъашта юкъера хьал цIенхаштта талхара фактор а я. Цу дерриганеша дунен сообщество хьалхьею цIий Iоухийталга соцалара хьинар тIадерзаде. Цу тайпара коллективни низаш оарцагIдахарах хьахинна хIама да вIаши сий а долаш тIом соцабе Иракаи Иранаи таро луш йола резолюци 598 Кхерамзлен Совето 1987 шера июнь бетта тIаэцар.

Хала хете а, цу таронех пайда ийцабац. ХIанз, «городашта юкъера тIом» чIоагIа михьарбаьннача хана, дуккхаза чIоагIбеннаб Кхерамзлен Совета июльски резолюци кхоачашъяра блокада оттаяра а регионера хьал кхы а чIоагIагIа михьардалара а бола кхерам.

Событеш цу тайпара дегIаяхкар мел чIоагIа кхерам ба хьахьокх алхха укх деношка Тегеране хинначо. Иракски ракеташ Ирана столице чуеттарца дувзаденна цхьабараш цхьаккха бахьан а доацаш бенна хиннаб уж гIулакхаш хиларах хьахинна тегеранций эгIазал советски посольствана тIаерзае. 6 марта посольствана хьалхашка гулъенна наьха гурмат цун территоре чуяла лерхIаш хиннай. СССР кулгалхоша хоадам боллаш ирански Iаьдалашкара советски персонала кхерамзле Iалашъелга хьадийхачул тIехьагIа, цар вIаштIехьдаьннад цигарча хьала тIахьожам оттабе а во дар ца хулийташ соцаде а.

МоллагIча а саго кхетадеш да ракеташ чуеттарга Советски Союз цхьаккха а гIулакх доацилга. Тегеране хьача мо гаргдола ракеташ вай мехко Ирака лоатта а яьяц, лоатта а яц. Бакъда, кхетадеш да Тегерана а Багдада а ракеташ чуеттача хьалашка конфликт дIаяккха могаргдоацилга а.

ХОРЖАМАШ ТIЕХЬ-ТIЕХЬА МИХЬАР ДУВЛ

США президент харжара кампани каст-каста марафона тара ювц: хана йIоахалгеи са хьувзадаргеи диллача кандидаташта цул халагIа хиннаяц. 8 ноябре хоржамаш хила ди тIакхача кхы а бархI бутт ха я, хIаьта хоржамашта хьалхара гIулакхаш хIанзе а чIоагIа доладеннад.

Цу кампане белгалдаьнна дIаэттад США «сийлахьдоккха шинарди» аьнна цIи тилла 8 марта. Цу дийнахьа 21 штате хилар юххьанцара хоржамаш оалараши доал деча республикански а оппозиционни демократически а партей активистий хоржамашта хьалхара собранеши. Цига хержар аьхкий хургйолча республиканцийи демократийи съездашка бохийта делегатех кхоалагIа дакъа гаргга бараш, президенталла харжа керттера ши кандидат оттавир.

Фу хьахьекхар «сийлахь-доккхача шинардено?». Цу хаттара цаI дола жоп хIанз а дац. Бакъда, республикански парте гIулакх кIезиг-дукха хьагучадаьлар. Шеко йоацаш фаворит хилар вице - президентах Дж. Бушах. Хьалха юххьанцарча хоржамашка хиннар а лоархIаш, хIанзле а 705 делегат кхаьчав цунга, вешта аьлча хургйолча съезде хургбарех дукхагIбараш. Президенталла харжа кандидат оттавара 1139 делегато хьаллаца мара везац. Вокх претиндента сенатора Доула — 163 мара вац. Мадарра аьлча, Бушагара дIаиккхача, духхьала из цаI мара висавац хIанз республиканций (марафон йолаеннача юххье цу парте ялх претендент вар). Демократий хIанз а хаьдда вола лидер гучаваьннавац, бакъда къаьстта керттера кхо претендент ва. Массачусетс яхача штата губернатор М. Дукакис, негритянски деятель Дж. Джексон, сенатор А. Гор.

«Сийлахь - доккхача шинарденах» шеко йоацаш хьахинна къаьнара бакъдар да США-ра хоржамашта хьалхара марафон из эггара хьалха ахчан галеша лаьца яхь хилар. Цу яхье котваргвац дуккха миллионаш ахча дIадохийташ дуккхача бетташкара хоржамашта хьалхара кампани караерзае мегар мара. «Нью-Йорк таймс» яха газет дари де дезача эттар: «Супершинардийнахьа котваргва кийчонга дуккха ахча дIадахийта мегар». Дуккхача маьхе телевизионни рекламаш е йийзар, кхадж тоссача ерригача штаташка кхачара цхьан городера вокх городе водаш дукха ахча дIадахийта дийзар.

Дж. Буши М. Дукакиси шоай партей цIаьхха хинна фавориташ бац. Хьалхара вар, дуккха миллионаш дIадахийта вале а, хIанз а шиi счете пхи миллион доллар долаш ва. ХIаьта шолагIваркхо миллион гарга. Казна хIама ца эшаш яьсса йолча кхыча претендентаашта хьалхашка шоаш ахчанца тIеххилар бахьан котбовла ка мишта яргъя хьахьокхаргда кхоанено.

Геннадий ШИШКИН. (ТАСС).

КХЫЧА МЕХКАШКАРА ХОАМАШ

«ПЕРЕСТРОЙКА» ТОЛАМ

ГААГА. (АПН). «Перестройкеи вай мехка а дерригача дуненна а йола керда уйлеи яха М. С. Горбачева книжка Нидерланде 11-зза арадаьннад. Цу книжка 200 эзар экземпляр ехкай.

— «Перестройка...» яха книжка иштта дукха дIаэцар эггара хьалха дувзаденна да тха мехка машара тIехьара болам геттара хьинаре баржарца, герз дIадаккхараи машараи тIаерзаяь М. С. Горбачева идеяш голландцашта чIоагIа езаялар бахьан долаш цун производенеша безам тIаззаб, — аьлар «Перестройка» арахийцача издательства директора И. Блумсма.

А. ПОСКАКУХИН, соб. корр.

ЭРСИЙ МОТТ IОМАБЕШ — ДУВЦАР ВIАШИ КХЕТАРГА

ТОКИО (АПН). Японе столице хилар эрсий метта переводчикий симпозиум. Цунна юкъе дакъа лоацаш хилар филологаш, вузий преподавателаш, Советски Союзаца торгово-экономически, Iилман, культура хувцамаш деча дакъа лоацача туристически, торгови компаней, Iилмани культуран организацей викалаш.

Симпозиума тема яр Япононеи СССР-ан юкъе вIаши дувцар кIоаргагIа кхетадара наькъаш.

— Переводчикий-русистий японски ассоциаци хьайир 1980 шера, — аьлар цу организаце бехктохкамеча секретара М. Ионехарас. — Оаха арахец пособеш, практически занятеш ю, лоацца аьлча эрсий мотт Iомабераштa новкъостал ду. Тха болх лоархIаме ба, хIана аьлча тIехь-тIехьагIа дукхагIа хул Советски мехка вахар довза, эрсийи советски культура ганзашка кхача гIерта японцаш.

Сона хетачогIа, СССР-е хула хувцамаш, довза, эрсий мотт Iомабарца болча безамах дика кIийле хиннай японо-советски бувзамаш кIоаргдара, — йоах М. Ионехарас. — Тха организаце шийна могар дола дакъа лоац вай шин мехка юкъера доттагIали цхьана къахьегалгеи дегIадоаладара а чIоагIдара а.

Николай ГАЛИЧ,

БАЛЕТО КАРАПОАЛАДИР ДЕГАШ

БАНГКОК (АПН). «Таиландций дегаш карадоаладир эрсий балето» — иштта лаьрхIар «Бангкок пост» яхача газето Белорусски ССР опереи балетеи Паччахьалкхен академически театра балетни труппа гастролеш. СССР халкъа артиста, театра керттерча балетмейстера В. Н. Елизарева кулгалдеш хиннача коллектива еррига выступленеш чакхъяьлар залаш тIанкI аьнна хьалийза нах боагIаш. Советски артистий говзало тамаш яйтар зрителашка. Технически геттара шаьра хиларал совгIа, моттигерча критикашта хетачогIа, хьажа баьхкача наха чIоагIа дег чу дужаш хоза а цIена а лайзар артисташ.

Таиланда халхара историе эзараш шераш да. Цунца органически вIаши кхотаденна да тайско-лаосски, китайски, индийски культура гIулакхаш. Тахан къаман халхарашца цхьана Таиланде дика йовзаш я классически вай ханареи балет. Бакъда, советски балет хIанзалца укхаза йовзаш хиннай духхьала видеокассеташ тIеи сурташ тIеи.

Олег СМИРНОВ, соб. корр.